

Frankl Mihály

Szatmárnémeti képek, hangulatok

terménykereskedő visszaemlékezései alapján

A Zsidó korzón, a Lehoczky –házban voltak, Frankl Mihály, első szatmárnémeti terménykereskedő vállalkozásának irodái. A város egyik legtehetősebb és leggazdagabb kereskedője 1888-ban Nagyváradról telepedett át Szatmárnémetiben, amikor ide nősült. 1893-tól haláláig az Eötvös utca 17. számú saját házában lakott.

Amikor Frankl Mihály Szatmárnémetiben letelepedett alig volt a megyének terményexportja. Szatmárnémetiben mintegy 20 ezer lakos élt 1888-ban. A Deák téren csak itt-ott akadt egy-egy emeletes épület. A járdák tulajdonképpen pallók voltak, vagy macskakővel burkolták. A kereskedelmi élet igen kezdetleges még a század végén is. Azonban a város akkori polgármestere dr. Böszörmény Károly elkötelezett híve volt a szabad kereskedelem kialakításának és fejlesztésének. Frankl Mihály mellett Kelin Vilmos (a róla elnevezett Klein Vilmos lankára néhányan még ma is emlékeznek), Markovits Mór volt a legjelentősebb kereskedő a városban. Frankl Mihály terménykereskedésének beindítása fokozottabb termelésre sarkallta nem csak a megye, hanem a környező megyék földbirtokosait és gazdáit. A piac mindinkább megerősödött. A szerdai hetivásárok alkalmával nem csak Szatmár megyei árusok és vevők jelentek meg, hanem tarkították a képet a Szilágy, Bereg, Máramaros érkezett termelők és vásárlók is. A terménykereskedést

lényegében a megyében termelt búza és tengeri eladása-vásárlása tette ki. Tetemes volt az a mennyiség, amelyet a Frankl Mihály cége külföldi piacokon értékesített. Az ő működésének köszönhetően fellendült a lóheremag és az olajmag export, melynek legfontosabb célpontja akkor Németország volt. A mezőgazdasági termények forgalmazásában egyre jelentősebb szerepet játszott a feldolgozóipar, a Losonczy és a Göbl malom.

A kitűnő gazdasági érzékkel rendelkező Frankl Mihály jelentős szerepet játszott a Terménykereskedők Egyesületének létrehozásában, amelynek éveken át elnöke volt. Tagja volt a Kereskedelmi és Iparkamarának. Mindenütt hallatta a hangját, ahol gazdasági ügyek vetődtek fel.

Szatmár megye gazdasági megerősödésében az Ecsedi láp lecsapolása nagy változásokat hozott. A lecsapolási munkálatokban fontos szerepet vállalt gróf Tisza István, szabadelvű pártvezér, későbbi miniszterelnök. Megvásárolta a láp nagy részét, és a lecsapolás után hatalmas birtokokra tett szert. A politikus-földesúr nem egyszer személyesen járt utána, hogy gazdasági cselédei tisztességes járandóságukat megkapják, emlékezik Frankl. Gyakran megtörtént, hogy megdorgálta az uradalmi ispánokat és intézőket, amiért azok szűkösen javadalmazták vagy becsapták gazdasági cselédeit. Tisza István miniszterelnöksége idején egy alkalommal személyesen meglátogatta szatmári szabadelvű híveit. „A fogadáson, mint városi bizottsági tag, és mint a szabadelvű párt szatmárnémeti tagozatának alelnöke én is jelen voltam. A bankett a Pannóniában volt. Dr. Keresztszegi Lajos, az itteni pártfőnök, engem is bemutatott az államférfinek. Tisza kezét fogott és hosszan elbeszélgetett velem.” meséli a 76 esztendő Frankl Mihály 1938 nyarán Hegedűs Pál újságírónak.

Frankl Mihálynak nem ez volt az első kapcsolata Tisza Istvánnal. Mint terménykereskedő jelentős szerepet vállalt a Tisza-birtok hatalmas terménymennyiségének értékesítésében. A terményértékesítés miatt az üzleti kapcsolat már a XIX. század végén kialakult közöttük. Elsősorban gazdag levelezésük tanúskodik erről.

1912-ban még egy alkalommal találkozott a miniszterelnökkel, a dr. Vajay Károly polgármester vezette küldöttség tagjaként a város díszpolgári oklevelének átadásakor Budapesten.

Városunk gazdasági életében megkerülhetetlen személyiség volt Frankl Mihály. Újfént példázza a fenti történeten kívül a Hieronimi Károly kereskedelmi miniszterrel való kapcsolata, aki Szatmárnémetiben tett látogatása alkalmával elidőzött Frankl vendégszerető házában.

Frankl Mihály a kereskedelmi tevékenységen kívül más területen is igyekezett tenni szűkebb és tágabb értelemben vett közösségeikért. Hosszú éveken át városi bizottsági tag volt, aztán a trianoni döntés után őt is félretette az új hatalom.

A politika világában is otthonosan mozgott. A helyi szabadelvű párt alelnökeként a szintén szabadelvű Tisza István gróffal és a magyar politikai élet vezetőivel parolázott.

Mint zsidó ember szerepet vállalt a zsidó hitközség életében. Miután két évtizeden át az igen jelentős gondokkal járó hitközségi elnöki feladatokat végezte, öreg korára díszelnök lett. Frankl Mihály az utolsó abból a nemzedékből, amelyik még személyesen ismerte a szatmárnémeti zsidó hitközség megalapítóját Mandelbaum Farkas főrabbit, a zsinagóga építőjét. A Várdomb utcában ma is működő zsinagóga építését szervező és lebonyolító hatalmas munkában Mandelbaum főrabbi mellett Frankl Mihály főszerepet vállalt. Kisebb megszakításokkal volt az ortodox zsidó hitközség elnöke.

Gyakorlatias gondolkodású ember volt, teljes mellszélességgel harcolt a Zsidókórház felépítéséért, számottevő adományokkal támogatta az építkezési költségeket, hozzájárult a kórház kitűnő felszereltségének megvalósításához.

1903-ban az ortodox hitközség pályázatot hirdetett hittanári és hitközségi jegyző állásra. Mint hitközségi elnök Frankl Mihály döntött a beérkezett pályázatok fölött. A sok pályázó közül Szép (Schön) Sámuel, a költő Szép Ernő édesapja jött ki nyertesként. Szép

(Schön) Sámuel kapta meg az ortodox közösség hittanári és jegyzői állását, amit élete végéig töltött be.

„A lírikus édesapja finom lelkű, nagy tudású, művelt ember volt. Tanítványai rajongtak érte. Gyönyörű írása volt, ő vezette a hitközség jegyzőkönyveit.” emlékezik Frankl Mihály. Szép Sámuel hittanár feleségével és hat gyermekével az Eötvös utcai Braun házban lakott, ott ahova később a Sajtó című szatmárnémeti napilap szerkesztősége költözött. Jóval az első világháború előtt Szép családja, köztük Ernő fiuk is, Budapestre költözött. Szép Sámuel, az öreg hittanár Szatmárnémetiben maradt. Az első világháború utolsó éveiben halt meg, itt nyugszik az ortodox zsidó temetőben. Nagynevű költő fia egyik legszebb versében örök emléket állított édesapjának.

Érdekes, hogy a hivatalos irodalomtörténeti munkák hallgatnak Szép Ernő szatmárnémeti korszakáról, elbizonytalanítva a Frankl visszaemlékezést olvasót. Dénes Sándor Újságot írok című könyvében is említést tesz Szép Ernő szatmárnémeti látogatásairól az ortodox zsidó temetőben, édesapja sírjánál.

Szatmárnémeti életében Frankl Mihály elsősorban kereskedő volt, olyan kereskedő, aki tökéletesen beszélt németül, magyarul, otthonos volt a jiddis nyelvben, aztán közel a hatvanhoz meg kellett tanulnia románul is. Olyan kereskedő volt, akinek elvei vannak. „Mindig és minden körülmények között az egyenes úton haladni” így hangzik a korabeli kereskedő hitvallása.

Hogy a város zsidósága számára mit jelentett Frankl Mihály megtudjuk az Emlékezz Szatmárra című könyvből. „A szatmári zsidók történetének egyik legkiemelkedőbb egyénisége... Körülbelül öt évtizedig volt vezető tagja a szatmári hitközségnek, ebből 15 évig aktív elnöke. Szigorúan ügyelt az áskenázi tradíciókra, melyekből egy jottányit sem engedett. Érdekes, ugyanaz a Frankl Mihály, aki a szombati, ünnepi és hétköznapi esti imáit a Nagytemplomban végezte szigorú áskenázi rítus szerint, hétköznapi reggeli imáit a Chevra Misnájeszben végezte a templomban szokásos szefárd rítus szerint. Reb Jechiel Frankl mindössze négy hónappal előzte meg a nagy tragédiát, 1943 februárjában halt meg Szatmáron 79 éves korában.” Felesége, Etja, az ismert Freud Ezékiel lánya, előbb hunyt el. Frankl Mihály lányai – Spiegel Izidorné Margit, Löwi Bencionné Ilonka, Schön Józsefné Terus – családjukkal együtt Auschwitzban haltak meg. Egyetlen lánya, Reb Jozsef Sie Friedman felesége, tért vissza a deportálásból, aki aztán kitelepedett Izraelbe.

Csirák Csaba